

На шляху да распрацоўкі стандартаў адукацыйных праграм у галіне правоў чалавека ў рэгіёне АБСЕ

Сяргей Салей, Гродзенскае абласное грамадскае аб'яднанне маладых навукоўцаў «ВІТ».

У 2012–2013 г. Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека Арганізацыі па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе (БДІПЧ АБСЕ) апублікавала чатыры зборнікі рэкамедацый па адукацыі ў галіне правоў чалавека: для сістэм сярэдняй школьнай адукацыі (1); для супрацоўнікаў праваахоўных органаў (2); для медыцынскіх работнікаў (3); і для праваабаронцаў (4).

Зборнікі рэкамедацый маюць на мэце павышэнне якасці адукацыйных праграм у галіне правоў чалавека для пазначаных асяродкаў і мэтавых груп праз стандартызацыю асноўных параметраў адукацыйных праграм і могуць выкарыстоўвацца як у фармальнай, так і ў нефармальнай адукацыі. Арганізацыям сферы дадатковай адукацыі і асветы можа быць карысным знаёмства не толькі са зместам, але таксама са структурай і логікай пабудовы дадзеных рэкамедацый.

Кантэкст

Зборнікі рэкамедацый па адукацыі ў галіне правоў чалавека (АПЧ) паўсталі ў межах дзейнасці БДІПЧ АБСЕ па дапамозе выканання краінамі-ўдзельніцамі АБСЕ (5) узятых на сябе абавязальніцтваў у сферы чалавечага вымярэння ў частцы забеспячэння і прасоўвання правоў чалавека. Праца АБСЕ ў гэтай сферы ажыццяўляецца ў шчыльнай узаемасувязі з іншымі міжрадавымі арганізацыямі, такімі як Упраўленне Вярхоўнага камісара па правах чалавека ААН, ЮНЭСКА і Саветам Еўропы.

Важнасць асветы ў галіне правоў чалавека была падкрэслена яшчэ ва Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека (1948), але дадатковая ўвага гэтаму пытання была нададзена ААН на Венскай канферэнцыі 1993 года, якая абвясціла Дэкаду адукацыі ў галіне правоў чалавека на 1995–2004 г.г. У выкананні мерапрыемстваў Дэкады ўзяла ўдзел і Рэспубліка Беларусь у межах

Нацыянальнага плана дзеянняў па адукацыі ў галіне правоў чалавека (1998–2005). Падводзячы вынікі Дэкады, міжнародная супольнасць вырашыла працягнуць падтрымку асветніцкай і адукацыйнай дзейнасці ў сферы правоў чалавека на палітычным узроўні, зацвердзіўшы ў 2005 г. Сусветную праграму ААН па адукацыі ў галіне правоў чалавека (6) і План дзеянняў на яе Першы этап (2005–2009) (7), які факусаваўся на ажыццяўленні АПЧ ў сярэдніх школах. Гэты фокус застаўся і ў Плана дзеянняў Другога этапа Сусветнай праграмы ААН па адукацыі ў галіне правоў чалавека (2010–2014) (8), які дадаткова засяродзіўся на вышэйшых навучальных установах, сістэме падрыхтоўкі дзяржаўных служачых і супрацоўнікаў праваахоўных органаў. Варта адзначыць, што ў 2010 і 2011 г.г. міжрадавымі арганізацыямі былі прыняты два рамковыя дакументы (адпаведна, Хартыя Савета Еўропы і Дэкларацыя ААН), якія падкрэсліваюць важнасць ажыццяўлення якасных адукацыйных праграм па правах чалавека і ролю дзяржаўных органаў, навучальных устаноў, даследчыкаў і няўрадавых арганізацый у гэтым працэсе (9, 10).

БДІПЧ паставіла за мэту прасоўванне сусветных праграм па адукацыі ў галіне правоў чалавека ў рэгіёне АБСЕ у межах адпаведных абавязальніцтваў краін-удзельніц АБСЕ і таго досведу, які існуе ў гэтай міжрадавай арганізацыі. У галіне адукацыі і асветы па правах чалавека БДІПЧ АБСЕ аказвае экспертную і метадычную падтрымку ў планаванні і рэалізацыі якасных праграм па правах чалавека па запыту краін-удзельніц АБСЕ, а таксама выдае рэсурсныя і метадычныя матэрыялы. Так, у 2009 г. БДІПЧ АБСЕ ў супрацоўніцтве з Упраўленнем Вярхоўнага камісара па правах чалавека ААН, ЮНЭСКА і Саветам Еўропы выдаў Зборнік прыкладаў паспяхоўных практык «Адукацыя ў галіне правоў чалавека ў школьнай сістэме Еўропы, Цэнтральнай Азіі і Паўночнай Амерыкі» (11).

Рэкамедацыі па адукацыі ў галіне правоў чалавека, што разглядаюцца ў гэтым артыкуле, з'яўляюцца чарговым крокам БДІПЧ у пазначаным кірунку. Яны з'яўляюцца адказам на патрэбу ў стандартызацыі адукацыйных праграм у галіне правоў чалавека, што было агучана на рэгіянальным форуме «Адукацыя ў галіне правоў чалавека: дасягненні, высновы і перспектывы» (Вільня, 27–29 красавіка 2009 г.). Рэкамедацыі распрацоўваліся на працягу 2010–2013 г.г. з удзелам вядучых міжнародных экспертаў па адукацыі ў галіне правоў чалавека, што маюць паспяховы досвед працы з адпаведнымі мэтавымі групамі.

Структура рэкамендацый

Зборнікі рэкамендацый маюць практычную накіраванасць і ўяўляюць сабой дапаможны інструмент для распрацоўшчыкаў, імплементаараў і ацэньшчыкаў адукацыйных праграм па правах чалавека, адпаведна, для

- сістэм сярэдняй школьнай адукацыі;
- супрацоўнікаў праваахоўных органаў;
- медыцынскіх работнікаў;
- праваабаронцаў.

Усе чатыры зборнікі рэкамендацый маюць падобную структуру і складаюцца з наступных частак:

- **прадмова і ўводзіны;**
- **агульныя палажэнні і мэты** адукацыі ў галіне правоў чалавека для канкрэтных мэтавых груп;
- прыкладны спіс **падставовых кампетэнцый**, якімі павінны авалодаць навучэнцы;
- парады па распрацоўцы **навучальных праграм;**
- рэкамендацыі да паляпшэння навыкаў **выкладання і навучання;**
- практычныя парады па **ацэньванні** навучэнцаў, выкладчыкаў (трэнераў), адукацыйных праграм і ўздзеяння дадзеных праграм як на ўдзельнікаў адукацыйнага працэсу, так і на грамадства;
- рэкамендацыі да **падрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі выкладчыкаў (трэнераў)**; а таксама
- спіс рэкамендаваных **рэсурсаў**.

Ніжэй прадстаўлены падыход распрацоўшчыкаў рэкамендацый да пастаноўкі мэты і асноўных прынцыпаў адукацыйных праграм па правах чалавека, а таксама вызначэння падставовых кампетэнцый ў галіне правоў чалавека.

Мэта і прынцыпы адукацыйных праграм па правах чалавека

Эксперты, што бралі ўдзел у распрацоўцы рэкамендацый, пагадзіліся з тым, што асноўная мэта любых адукацыйных праграм па правах чалавека – агульнае паляпшэнне сітуацыі з забеспячэннем правоў і свабод чалавека. Адукацыйныя арганізацыі павінны імкнуцца да забеспячэння ўжывання адукацыйнага падыходу, заснаванага на правах чалавека, як пры распрацоўцы адукацыйных праграм (з удзелам усіх зацікаўленых бакоў, у тым ліку і навучэнцаў з вызначэннем іх адукацыйных патрэбаў), так і пры іх непасрэднай рэалізацыі. На практыцы гэта выражаецца ў прысутнасці і зацвярджэнні такіх прынцыпаў, як недыскрымінацыя, інклюзія, годнасць і павага, удзел і пашырэнне магчымасцяў усіх удзельнікаў адукацыйнага працэсу.

Падставовыя кампетэнцыі ў галіне правоў чалавека

У аснову рэкамендацый распрацоўшчыкі паклалі кампетэнтнасны падыход, які атрымаў практычнае выражэнне ў стандартызаваным спісе кампетэнцый, якімі ўдзельнікі адукацыйных праграм павінны авалодаць у выніку навучання, а таксама ў практычных рэкамендацыях, якім чынам на падставе гэтых кампетэнцый распрацоўваць навучальныя праграмы, ажыццяўляць выкладанне і арганізоўваць працэс навучання; ацэньваць вынікі навучання і іх уздзеянне як на навучэнцаў, так і на грамадства, а таксама рыхтаваць і павышаць кваліфікацыю выкладчыкаў (трэнераў).

Спіс кампетэнцый для кожнай мэтавай групы складаецца з трох катэгорый:

- веды і разуменне;
- адносіны і каштоўнасці;
- навыкі.

Нягледзячы на наяўнасць падобных кампетэнцый, іх комплекс з'яўляецца ўнікальным для кожнай мэтавай групы. Ніжэй прыведзены прыклад найбольш тыповых кампетэнцый для ўсіх ці большасці мэтавых груп, аб'яднаных у азначаныя вышэй катэгорыі.

Навучэнец ведае і разумее

- Гісторыю і філасофію правоў чалавека, у тым ліку асноўныя палажэнні Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека;
- Правы чалавека ў якасці сістэмы каштоўнасцяў;
- Прычыны парушэнняў правоў чалавека;
- Стандарты ў галіне правоў чалавека (законы, нормы і механізмы);
- Працэдуры складання скаргаў на парушэнні правоў чалавека;
- Хто такія праваабаронцы і што такое праваабарончыя арганізацыі.

Навучэнец сваімі дзеяннямі і паводзінамі дэманструе

- Павагу да іншых і недыскрымінацыю;
- Разуменне ўласных стэрэатыпаў і жаданне іх пераадолець;

- Салідарнасць з тымі, чые правы парушаюцца;
- Упэўненасць у неабходнасці адстойвання правоў чалавека;
- Веру ў тое, што чалавек, дзейнічаючы супольна з іншымі людзьмі, можа палепшыць сітуацыю з правамі чалавека як на ўзроўні мясцовай супольнасці, так і ў глабальным маштабе.

Навучэнец здольны

- Выяўляць і аналізаваць парушэнні правоў чалавека і іх прычыны;
- Планаваць і ажыццяўляць эфектыўныя дзеянні ў выпадку парушэння правоў чалавека;
- Знаходзіць і крытычна ацэньваць інфармацыю па пытаннях правоў чалавека;
- Супрацоўнічаць з іншымі людзьмі ў справе абароны правоў чалавека;
- Ужываць прынцыпы правоў чалавека ў вырашэнні міжсабовых канфліктаў;
- Прымаць актыўны ўдзел у дыскусіях па пытаннях, што маюць дачыненне да правоў чалавека.

Для азнаямлення са спісам кампетэнцый для кожнай мэтавай групы, а таксама з рэкамендацыямі да таго, як на падставе гэтых кампетэнцый распрацоўваць, ажыццяўляць і ацэньваць адукацыйныя праграмы, варта звярнуцца да поўных тэкстаў рэкамендацый. Усе чатыры зборнікі рэкамендацый даступны, па-ангельску і па-руску, як у папяровым, так і электронным выглядзе, што робіць магчымым іх вольнае выкарыстанне ў практычнай дзейнасці адукацыйных арганізацый як фармальнай, так і нефармальнай сферы.

Пазначаныя рэкамендацыі таксама можна і варта разглядаць у якасці адной з магчымых мадэляў стандартызацыі адукацыйных праграм сферы дадатковай адукацыі і асветы, у першую чаргу ў галіне грамадзянскай адукацыі.

Спасылкі:

1. Кіруючыя прынцыпы па адукацыі ў галіне правоў чалавека для сістэм сярэдняй школьнай адукацыі. Рэжым доступу: <http://www.osce.org/ru/odihr/97574?download=true>
2. Кіруючыя прынцыпы па адукацыі ў галіне правоў чалавека для супрацоўнікаў праваахоўных органаў. Рэжым доступу: <http://www.osce.org/ru/odihr/98280?download=true>
3. Кіруючыя прынцыпы па адукацыі ў галіне правоў чалавека для медыцынскіх работнікаў. Рэжым доступу: <http://www.osce.org/ru/odihr/109021?download=true>
4. Кіруючыя прынцыпы па адукацыі ў галіне правоў чалавека для праваабаронцаў. Рэжым доступу: <http://www.osce.org/ru/odihr/109476?download=true>
5. Удзельніцамі АБСЕ з'яўляюцца 57 краін Еўропы, Цэнтральнай Азіі і Паўночнай Амерыкі. Падрабязная інфармацыя пра АБСЕ на старонцы www.osce.org.
6. Сусветная праграма ААН па адукацыі ў галіне правоў чалавека. Рэжым доступу: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Pages/Programme.aspx>
7. План дзеянняў Першага этапу Сусветнай праграмы ААН па адукацыі ў галіне правоў чалавека (2005–2009). Рэжым доступу: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/WPHRE/FirstPhase/Pages/Firstphaseindex.aspx>
8. План дзеянняў Другога этапу Сусветнай праграмы ААН па адукацыі ў галіне правоў чалавека (2010–2014). Рэжым доступу: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/WPHRE/SecondPhase/Pages/Secondphaseindex.aspx>
9. Хартыя Савета Еўропы па выхаванні дэмакратычнай грамадзянскасці і адукацыі ў галіне правоў чалавека. Рэжым доступу: http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Charter/Charter_brochure_RU.pdf
10. Дэкларацыя ААН аб адукацыі і падрыхтоўцы ў галіне правоў чалавека. Рэжым доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/467/06/PDF/N1146706.pdf?OpenElement>
11. Адукацыя ў галіне правоў чалавека ў школьнай сістэме Еўропы, Цэнтральнай Азіі і Паўночнай Амерыкі: зборнік прыкладаў паспяхоўных практык. Рэжым доступу: <http://tandis.odihr.pl/documents/hre-compendium/rus/index.html>